

IRAK'IN GELECEĞİ VE TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

ABD Başkanı Obama'nın Irak'ta savaşın sona erdiğini açıklaması ve öncesinde Irak'ta bulunan ABD güçlerinin büyük ölçüde ülkeyi terk etmesi ile Irak'ta yeni bir döneme giriliyor. Irak'ta ülke içi ve dışı göç olgusu ülkenin demografi yapısında önemli değişikliklere neden olurken ayrışmaları daha da kutuplaştırmıştır. Son 7 yılda yaşanan olaylar karşısında halkın algılamaları bu coğrafyayı liberal değerlere dönüştürme gayretinin önünde ciddi bir direnç olarak ortaya çıkmıştır. Derinleşen ayrılıklar Irak'ta farklılıkların bir arada yaşamasını güçleştirmektedir(1). Orta Doğu, tüm bölgenin kimyasını değiştirecek radikal harita değişikliklerini öngören olayların yeni bir aşamasındadır. Irak'ta artık sona yaklaşmaktadır ve gelişmelerden hoşlanmadığı için bunları yokmuş farz eden bir ülke ağır bedel ödemek zorunda kalabilir. ABD'nin Irak politikasının payandası Türkiye'nin jandarmalığa ve Kürdistan'ın kurulmasına ikna edilmesidir.

Irak'ın Parçalanma Parametreleri 2007 yılından itibaren özellikle mezhepsel çatışma seviyesinin düşmesi ile birlikte bugün gelinen noktada Irak'ın kısa ve orta vadede parçalanma olasılığı daha az gibi algılanmaktadır. Parçalanma olasılığının parametrelerini Şii ve Sünni Arapların uyumu; Ninova, Diyala ve Kerkük gibi tartışmalı yerler konusunda Kürtlerin ne kadar cüretkâr olacağı ve bölge ülkelerinin tutum ve reaksiyonları oluşturmaktadır. Eğer Irak içinde; Kürtler tartışmalı bölgeler için revizyonist politikalar izler ve Arap kimliği Kürtleri ötekileştirirken Türkiye, Suriye ve Körfez ülkeleri Kürt Bölgesi Yönetimi (KBY) aleyhine tavır geliştirir ise KBY mevcut statükosunu koruyamaz. KBY veya olası bir Kürt devleti bölge ülkeleri ve Bağdat'a karşı askeri himayeye muhtaçtır. Bu himaye için en iyi aday ABD olmakla birlikte Afganistan'da gelinen durum şimdilik Irak'ın kuzeyinde yüksek sayıda askeri varlık bulundurmasına engel ve ekonomik kriz nedeni ile pahalı bir seçenektir. Bu yüzden NATO ve BM birlikleri üzerinden çözümler ortaya atılmaktadır. Irak'ın bütünlüğü her şeyden önce merkezi hükümetin ülke genelinde kontrolü sağlamasına, Sünni Arapların sisteme entegre edilmesine ve nihayet KBY'nin yayılmacı ve federalizm yanlısı gayretlerinden vazgeçirilmesi ve Irak'ın kuzeyindeki geçici yapının unsurlarının yok edilerek Irak bütünlüğünün ülkede tamamen sağlanmasına bağlıdır.

KBY'nin mevcut statükoyu da zorlayarak yeni mevziler kazanma girişimleri hem ülkedeki Şii ve Sünni Arapları hem de bölge ülkelerini Kürtlere karşı harekete geçirecektir. Bu denklemde Şii-Sünni geriliminin bir an önce elimine edilmesi önemlidir. En önemli fay hattı olan Kürtlerin de sisteme entegre edilmesi, Kürt güçlerin tasfiye edilerek Irak Güvenlik Güçlerinin (IGG) ülkenin tamamında devlet kontrolünün yegane vasıtası olması düşünülmelidir. Bütün bu gelişmeler ancak 2012 yılından sonra Arap-Kürt gerilimi üzerinden daha belirginleşecektir. Demokrasinin temeli olan orta sınıfın tamamen çöktüğü ve Irak'ın geleceğinin daha karanlık olacağı ortak fikirdir. Irak'ta devam eden şiddetin farklı düzlemlerde iç içe geçen farklı çatışmaları içerisinde barındırdığı hesaba katılmalıdır. Irak'taki güçlerin başta Irak İslam Yüksek Konseyi (İİYK) ve Bedir Tugayları olmak üzere Amerikan güçleri sonrası boşluğu doldurmaya ve karşı gruplar ile çatışmaya hazırlandıkları öngörülmektedir. Sünni Arapların Irak'ta daha etkin bir konuma gelmesi beklenirken, Kürt güçlerin Erbil, Süleymaniye ve Dohuk'ta ancak statükoyu koruyabilecekleri; Ninova, Diyala ve Kerkük'te ise askeri bir hedefe ulaşmalarının mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

KBY ile Bağdat arasındaki çatışma alanları komşu ülkelerin de müdahalesine yol açabilir. IGG, Irak'ın tamamında güvenliği sağlamaya yeterli olmayacak ve daha çok ülke bütünlüğünü korumaya ağırlık verecektir. Halen Irak Polisi içinde Şii'lerin hakim olması gibi IGG içinde de kırılmalar görülebilir. Irak'ın Kuzeyi ve Türkiye Türkiye bütün Irak krizi süresince önemli stratejik ve taktik hatalar yapmıştır. Irak'ın kuzeyinde 'Kürdistan Özerk Yönetimi' adı altında fiili olarak ABD'nin açık her türlü siyasi ve mali desteğiyle meydana getirilen, tüm kurumlarıyla oluşumunu tamamlamış bir 'Kürdistan' neredeyse oluşumunu tamamlamıştır. ABD, merkezi yönetimin güvenlik güçlerinin yanında, kuzeyde güvenliği sağlamak üzere Kürt milisleri teşkilatlandırmış, eğitmiş ve teçhiz etmiştir. ABD sonrası Irak'ta, merkezi yönetimden ayrı olarak, tehditlere karşı korunmuş, kendine müzahir bir yönetimin bulunmasını sağlamaya çalışmıştır. Zaman içinde bu yönetimin bağımsız olmasını da geliştirecek duruma göre talep edebilecektir(2). ABD, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine yapabileceği karadan geniş çaplı bir operasyon ihtimalini bugüne kadar istihbarat desteği ve benzeri yöntemler ile sadece PKK'ye yönelik hava harekâtına indirgemiş, Kürt grupları önceliğe alan politikasını sürdürmüştür.

Öte yandan Irak'ta yaşayan Türkmenlerin gerek Arap milliyetçisi Baas rejimi gerekse milliyetçi Kürtler tarafından baskı ve terör uygulanması suretiyle mal ve mülkleri gasp edildiği gibi en ufak dirençte öldürülmeleri süregelmiştir. Irak'ın kuzeyindeki petrol 4 yıl içinde 20 milyar dolar kazandıracak ve bölgesel yönetim Irak'ın petrol gelirlerinden yüzde 17 pay alacaktır(3). Irak'ın kuzeyinde inşaat sektörünün yüzde 75'ini, enerji sektörünün de yaklaşık yüzde 10'unu Türk firmalar oluşturmaktadır. Şu anda bölgede 30'a yakın petrol şirketi faaliyet göstermektedir(4). Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi ile yaptığı anlaşma gereği, bölgeden çıkarılan petrolün resmi olarak Kerkük-Yumurtalık hattıyla Türkiye üzerinden ihraç edilmesi öngörülmektedir. Türkiye sınırına 3,5 saat uzaklıktaki Erbil'de yeniden yapılanma faaliyetleri hızla devam etmekte olup, şehirdeki inşaatların büyük bölümünü Türk firmaları üstlenmiş durumdadır. Özellikle 'Yeni Şehir' adı verilen bölgede birçok modern konut ve alışveriş merkezi inşa edilmektedir. Irak'ın kuzeyindeki irili ufaklı 300 Türk kökenli şirketin yaklaşık 190'ı Erbil'de faaliyet göstermektedir. Özetle söylemek gerekirse Kürdistan, 300 kadar aç gözlü Türk şirketi tarafından kendi elimizle kurulmakta, bölgedeki gelişmeler ve Türkmenlere uygulanan baskılar medya-sermaye ilişkisi içindeki bu şirketler tarafından Türk kamuoyunun gözünden kaçırılmaktadır.

Mevcut gelişmelere baktığımızda, ABD'nin çekilmesinden sonra Irak'ın kuzeyinde bir Kürt Federe Devleti olacağı, Kerkük'ün de merkezi yönetime bağlı, özel statüde bir vilayet durumuna geleceği değerlendirilmektedir. Irak yönetiminin ülkenin tüm güvenliğinden, Irak'ın kuzeyindeki yönetimin de kendi bölgesindeki iç güvenlikten sorumlu olacağı varsayılmaktadır. Ancak kuzeydeki yerel yönetimin, sanki bölgesinde dış güvenlikten de sorumlu olacakmış gibi davranış ve çalışma içinde olduğu da gözlenmektedir. ABD askerlerinin Irak'tan tamamen çekilmesinden sonra da Irak üzerinde siyasi ve askeri kontrolü devam ettirebilecek mekanizmaları Irak'ta bulunduracaktır. Türkiye, PKK ile sınır ötesinde sürdürülen mücadelede, Irak hava sahasının kullanılması ve emniyeti, çatışma kurallarının uygulanması, istihbarat paylaşımı da dâhil olmak üzere birçok konuda ABD ile sürdürdüğü koordinasyonu artık Irak ile yapmak durumunda kalacaktır. Bu konuda faaliyet gösteren üçlü mekanizma değişik bir şekil alacaktır.

Irak'ın Geleceği ve Savaş Senaryoları ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrası yeni dönemde Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt Devleti'nin kurulması ihtimalinin

gündeme gelmesi Türkiye'nin her zaman tetikte olacağı bir konu olacaktır. Irak üzerinde siyasi ağırlığı olan ABD ve İran gibi dış aktörlerin gidişattan memnun kalmamaları, yani oyunu kuramamaları halinde, oyunu bozarak kartları yeniden dağıtmayı deneyebilirler. Bu Irak'ta yeni bir darbe anlamına gelmektedir. Her ne kadar partiler ve listeler etnik-mezhepsel siyasetten uzak dursa da hala Irak'ta siyaset, etnik-mezhepsel temelde algılanmakta ve yapılmaktadır. ABD'nin bugüne kadar ki güce dayalı ve tarafları pek dinlemeyen anlayışı ABD sonrasında serbest kalacak ve iç savaşı başlatacak parametreleri tekrar harekete geçirebilir.

Irak'ın geleceği ile ilgili üç olasılık öngörülebilir; - En iyi ihtimalle Irak'ın gevşek bir federasyondan konfederal yapıya evrilen bir modelle bütünlüğünün korunmaya çalışılması, - Irak'ın üçe bölünmesi ve kuzey'de bağımsız bir Kürt devletinin ilanı, - Irak'ın bir savaşa saplanması ve çevre ülkelerin katılımıyla çatışmaların bölgesel bir yapıya dönüşmesi. Irak'ı böylecek çapta büyük bir çatışma ancak yeterli silahlı gücü olan ana siyasi grupların iç savaşa karar vermeleri ile başlayabilir. Büyük savaş senaryosunun ilki Sünni-Kürt çatışması, ikincisi Şii (Maliki) liderliğinde yeni kurulacak hükümetin etkinliğini diğerleri üzerinde artırarak ya da başarısızlığa uğrayarak ana gruplar arasındaki ittifakın kaybolmasının açacağı iç istikrarsızlık üzerinedir. Bugün için taraflar aynı sistem içinde ittifak yapmış gibi gözüküyorsa da Sünniler, Şiiler ve Kürtler arasında yeni bir savaşı tetikleyecek yeterli güvensizlik ortamı vardır. Halen Şii başbakan Maliki, Sadr grubunu siyasi sistemin içine çekmeye çalışmaktadır. Amerikalıların Maliki'ye verdiği desteğin altında İran'ın Irak'taki nüfuzunu azaltacağı ve Amerikalılara saldırıları azaltacağı düşüncesi yatmaktadır.

Bugün için Irak siyasi sisteminde daha fazla yer edinmeyi hedefleyen Sünnilerin büyük çaplı bir istikrarsızlık yaratmaları beklenmemektedir. Böylece El Kaide, Irak'ta işbirliği yapacağı tabanı büyük ölçüde kaybederken, Sünnilerin güçlenmesi Kürtlerin merkezi yönetimde edindiği avantajları tehdit eden en ciddi gelişmedir. Henüz iki taraf buna hazır olmamakla beraber Kürt-Arap çatışması en tehlikeli ve yakın iç savaş senaryosudur. Maliki ya da Şii gruplar ise hem kendi güçlerini artırmak hem de (Kürtlerin şımartıldığı) anayasal sistemi yeniden düzenlemek için bu çatışmayı sabırla beklemektedirler. Irak'ta ortaya çıkacak muhtemel bir iç savaşta ilk ve ortak hedef Kürtler olacaktır ve buna bölge devletleri destek verecektir. Bu olasılığı hisseden, başta Barzani olmak üzere diğer Kürt liderler, Türkiye'yi Irak'ın kuzeyine çekmek için her türlü yöntemle başvurmakta, özellikle ekonomik çıkar tuzağını kullanmaktadır. Çünkü sadece bölgedeki olası Kürt devletinin hamisi ve ABD çıkarlarının en uygun 'bekçisi' olarak değil yaşamaları için gerekli olan tüm hayati kaynakların köprüsü olarak da Türkiye'yi görmektedirler.

ABD ve Kürt gruplar Türkiye'yi istedikleri gibi ellerinde tutabilmek için terör kartını ellerinde tutmak, bunu yaparken de bataklığın kurumaması için Türkiye'yi Irak'ın kuzeyinden uzak tutmak istemektedirler. PKK kartı ellerindeki yegâne ve vazgeçilmez vasıta. Öte yandan, Irak'ın kuzeyinde Türkiye için stratejik tehdit PKK değil, Kerkük'e el koyarak yasama kabiliyeti kazanan bağımsız bir Kürt devletidir. Diğer bir deyiş ile Türkiye PKK'nın Irak'ın kuzeyinden tasfiyesi karşılığında Kürt devletini kabullenmek gibi stratejik bir hata yapmamalıdır. Sonuç Irak'ın geçmişte bir bütün halinde görünmesi bizi yanıltmamalıdır. Çünkü geçmişte içinde barındırdığı farklı dinsel kimlikler ve etnik gruplar henüz gerçek resmi ortaya çıkarmamaktadır. Bu farklılıkların hemen hepsi radikal çizgide kendi mücadelesini vermektedir.

Gelinen aşamada ABD, şimdilik Bölgesel Kürt Yönetimi ile yetinirken komşu devletlerin özellikle Türkiye'nin müdahalesini frenlemek istemektedir. Türkiye için elzem olan bir an önce sorunu nereye götürmek istediği ve nasıl bir Irak/İrak'ın kuzeyi

ıkarlarına hizmet edeceği konusunda karar vermesidir. Bu kapsamda, muhtemel bir Türkmen devletinin alt yapısı da hazırlanmalıdır. Türkiye, Irak'ın kuzeyindeki stratejik tehdidi ve bu tehdidin bertaraf edilmesindeki araçları yeniden tanımlamalıdır. Ankara yaşamsal menfaatlerini koruma konusunda kararlı davranmaz ve etkin olmaz ise Türkiye ve Orta Doğu bölgesi için çok ağır sonuçlar doğuracak bir siyasal zeminin oluşmasına neden olacaktır. Irak ve kuzeyi ile ilgili politikalar yeniden gözden geçirilerek çeşitli senaryolar geliştirilmeli ve her senaryoyu fırsata dönüştürmek için uzun vadeli projeler oluşturularak, bölgenin şekillendirilmesi için proaktif olunmalıdır.

01.09.2010

Dipnotlar:

- (1) Mike Tucker, Charles Faddis, Kürdistan'da Amerikan Operasyonu, Kuzey Yayınları, İstanbul, 2009, s.201
- (2) Armađan Kulođlu, ABD'nin Irak'tan çekilmesi Ve Bunun Türkiye'ye Etkileri, BSAM Bülteni, Aralık 2008.
- (3) Aram Ekin Duran, Kuzey Irak'ta Kırmızı izgiye Petrol Açılımı, Referans Gazetesi, 02 Haziran 2009.
- (4) Aram Ekin Duran, 3 Trilyon \$'lık Petrol Erbil'i İhya Ediyor, Referans Gazetesi, 04 Haziran 2009.